

Жумабаев Асхат Конысбаевичтің 8D09102 – «Ветеринариялық санитария» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған «Батыс Қазақстан облысы су айдындарындағы балықтардың ветеринариялық санитариялық қауіпсіздігі» атты диссертациялық жұмысына ғылыми кеңесшінің

ҒЫЛЫМИ КЕҢЕСШІНІҢ ШКІРІ

Диссертация тақырыбының өзектілігі.

Орындалған жұмыстың өзектілігін, оның қазіргі ғылым мен тәжірибе үшін маңыздылығын негіздеу. Қазіргі жағдайда адамның қоршаған ортаға әсеріне байланысты су объектілеріне әртүрлі уыттылық дәрежесіндегі ластаушы заттардың мөлшері түседі, олар суда тіршілік ететін тірі организмдерге теріс әсер етеді.

Көптеген ластаушы заттардың ішінде ауыр металдар су организмдеріне үлкен қауіп төндіреді. Өнеркәсіптік нысандардың, ауылшаруашылық жерлерінің, қалалық және ауылдық елді мекендердің қалдықтары мен ағынды сулары бар су объектілеріне түсетін ауыр металдар табиғи суларда ыдырамайтын, тек қосылыстар арасында қозғалу арқылы тіршілік ету формаларын өзгертетін тұрақты ластаушы заттарға жатады.

Организмдердің қажеттіліктерінен асатын металдардың артық мөлшері гидробионттардың функцияларының бұзылуына, олардың нормативтік нормадан асатын ағзаларда жиналуына әкелуі мүмкін Мұндай факторларға ауыл шаруашылығында әртүрлі қорғаныс құралдарын кеңінен қолдану, өнеркәсіптік және коммуналдық-тұрмыстық кәсіпорындардың ағынды суларын жеткіліксіз тазарту, сондай-ақ кен өндіруші кәсіпорындардан қоршаған ортаға радиоизотоптардың шығарылуы жатады. Бұл процестер балық шаруашылығы үшін пайдаланылатын су объектілерінің су организмдеріне зиянды улы қосылыстармен ластануының артуына әкеледі.

Сонымен қатар, паразиттік аурулар балық өнімдерінің сапасының төмендеуіне әкеледі. Ауру балықтардың өсуі артта қалады және гельминтикалық зақымданудың клиникалық белгілерінің дамуы, егер арнайы залалсыздандыру жүргізілмесе, оны адамдар мен жануарлар үшін жеуге жарамсыз етеді. Техногендік факторлардың қоршаған ортаға әсерінің артуына байланысты қорғасын, кадмий, селен, мышьяк, сынап және басқалары сияқты жоғары уыттылығы жоғары зиянды заттардың артық мөлшерімен байланысты ерекше өзгерістер пайда болады.

Айта кету керек, қазіргі кезеңде Қазақстанда балықтардың ауыр металл тұздарымен ластануы, сондай-ақ паразиттермен зақымдануы көптеп кездеседі. Мұндай ластанған балықтармен адам қоректенгенде зиянын тигізеді. Алайда, соңғы он жылда Қазақстанда ауыр металлдармен ластанған, паразиттік аурулар бар балық өнімдерін ветеринариялық-санитариялық сараптау бойынша жұмыстар іс жүзінде жүргізілмеді. Бұл мақсат балық етінің сапасы мен қауіпсіздігінің ветеринариялық-

санитариялық көрсеткіштерін зерттеу аталған осы жұмыстың өзектілігін анықтайды.

Зерттеу міндеттеріне сәйкес, докторант ауыр металл тұздарының, паразиттердің балық және етінің сапасына тигізетін әсерін анықтады. Сонымен қатар балықтың сапасының ветеринариялық-санитариялық көрсеткіштерін, қауіпсіздігіне зерттеулер жүргізді, оның ішінде ауыр металл тұздарының, паразиттердің балықтың химиялық және минералды құрамына әсерін егжей-тегжейлі сипаттады. Докторант ветеринариялық-санитариялық сараптаманың жалпы қабылданған әдістері бойынша балық етіне органолептикалық, физика-химиялық биохимиялық зерттеулер жүргізді.

Диссертациялық жұмыста балықты ветеринариялық-санитариялық бағалау, оның химиялық құрамын, сондай-ақ металдар тұздарының адам және жануарлар ағзасына тиетін әсері, радионуклидтермен, антибиотиктермен қоршаған ортаның ластану көздері, балық паразитоздарының адамдарға тиетін зияны және оның адам ағзасында ошақталатын орындары бойынша әдебиеттерге шолу жасалынған.

Докторант А.К. Жумабаев ауыр металл тұздарының, паразиттердің әсерінен балық етінің органолептикалық және физика-химиялық көрсеткіштерін, тағамдық құндылығы мен минералды элементтерінің сандық көрсеткіштеріне әсерін анықтады. Осылайша, әдістемелік тұрғыдан жеткілікті көлемдегі дұрыс ұйымдастырылған зерттеулер докторант А.К. Жумабаевке дұрыс нәтижелер алуға мүмкіндік берді және де дұрыс негізделген тұжырымдар мен қорытындылар жасалды.

Диссертациялық жұмыс Жәңгір хан атындағы БҚАТУ сынақ орталығында, ҚР АШМ ВБҚК "Республикалық ветеринариялық зертхана" ШЖҚ РМК Батыс Қазақстан филиалында, сондай-ақ «Нутритест» ЖШС-нің сынау зертханасында орындалды.

Докторант сүйенетін негізгі ғылыми әдістемелік ережелер.

Докторант өз диссертациясында БҚО су айдындарындағы және ішкі сауда объектілеріндегі балықтардағы ауыр металл тұздарын, радионуклид деңгейлерін анықталды және балықтарға ветеринариялық-санитариялық сараптама жүргізу бойынша зерттеу жұмыстарын жүргізді. Балықтардың органолептикалық көрсеткіштері анықталып, балықтардың етінің физикалық-химиялық көрсеткіштері зерттелді. Балық етінің химиялық құрамы: аминқышқылдарының мөлшері, минералдық құрамы, май қышқылдары мөлшері, витаминдер мөлшері құрамы мен тағамдық құндылығы анықталды. Сондай-ақ балықтардан кадмийді шығару әдісі жасалды.

Докторант алған ғылыми нәтижелер. Диссертациялық зерттеу жұмысымыздың нәтижелерін ветеринариялық-санитариялық сараптама, балықты химиялық және физикалық-химиялық зерттеу бойынша оқу үрдісінде пайдалануға болады.

Жүргізілген тәжірибелік зерттеу жұмыстары балық шаруашылығында, ветеринарлық-санитарлық сараптау зертханаларында

инвазиямен зақымданған балықты сараптауда салыстырмалы көрсеткіш ретінде пайдалануға болады.

Диссертацияның құрылымдық және мазмұндық тұтастығы. Зерттеу нәтижелері бойынша 5 мақала, 2 әдістемелік ұсыныс, 1 пайдалы моделге патент шықты соның ішінде: 1 мақала – жоғары импакт факторлы журналда, 4 мақала Қазақстан Республикасы ғылым және жоғары білім министрлігінің білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған ғылыми басылымдар тізбесіне кіретін ғылыми журналдарда жарияланды.

Докторанттың жеке үлесі. Ұсынылған диссертациялық жұмыс автордың өз бетінше орындап, аяқтаған ғылыми-зерттеу жұмысы болып табылады және PhD дәрежесін алу үшін диссертациялар жөніндегі комитеттің талаптарына толық сәйкес келеді.

Докторанттың зерттеуші ретінде сапасы, ғылыми зерттеу әдістерінен алған тәжірибесі. Алынған ғылыми зерттеу тәжірибесі докторантқа қолданбалы зерттеулерді одан әрі жоғары деңгейде жүргізуге мүмкіндік беріп, докторанттың ғылыми қызметкер ретінде сапасы артты. Сонымен қатар, ғылыми зерттеуі бойынша және ғылым жолында жасаған жұмысы бойынша зерттеулер мен сараптамаларды жасау барысында тәжірибесінің мол екендігін байқатты.

Қорытынды. Докторант А.К. Жумабаев қойылған мақсатқа сәйкес, нәтижелері ветеринария ғылымы үшін теориялық және практикалық маңызы бар барлық зерттеу міндеттерін орындады деп санаймын. Осы диссертацияның мазмұны мен рәсімделуі Қазақстан Республикасы ғылым және жоғары білім министрлігінің білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің диссертациясына қойылатын талаптарға сәйкес келеді.

Докторант А.К. Жумабаев «Батыс Қазақстан облысы су айдындарындағы балықтардың ветеринариялық санитариялық қауіпсіздігі» тақырыбында дайындаған диссертациясы қойылған талаптарға сай орындалған және PhD дәрежесін алуға лайық деп санаймын.

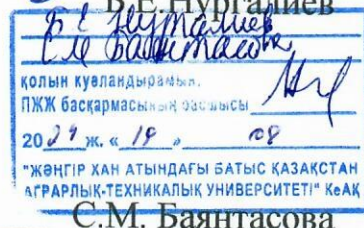
Ғылыми кеңесші:

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті,
«Ветеринария және агротехнология» институтының қауымдастырылған профессоры,
ветеринария ғылымдарының кандидаты

Ғылыми кеңесші

Б.Е. Нурғалиевтің қолын растаймын

Ғалым хатшы:

« 19 » 08 2024 ж.